

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.3.10
УДК 347.963(477)

*Ліберов Ю. І.,
аспірант кафедри державно-
правових дисциплін, Міжнародний
гуманітарний університет
ORCID: 0009-0009-4150-3476*

ПРАВОВИЙ СТАТУС БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

В умовах євроінтеграційних процесів в Україні значної уваги потребують основні засади функціонування системи правоохоронних органів з метою забезпечення процвітання держави, підтримання добробуту суспільства тощо, що може бути досягнуто зокрема через забезпечення прозорості і належного контролю в сфері економічних відносин, зокрема від будь-яких протиправних практик та криміногенних загроз.

Економічними відносинами в доктрині адміністративного права прийнято вважати торгівельні, валютно-фінансові та інші види правовідносин, які виникають та існують між економічними суб'єктами публічного та приватного права з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів послуг та ідей. Отже, ми вбачаємо що одним із основних завдань правоохоронних органів є як раз належне забезпечення їх від зовнішніх та внутрішніх загроз з метою ефективного використання матеріального та фінансового потенціалу кожного з учасників таких правовідносин.

Отже, якщо говорити саме про правоохоронну систему у сфері дотримання економічної безпеки, то можемо стверджувати, що це є певний вид правової взаємодії між суб'єктами публічного адміністрування, наділеними правоохоронними повноваженнями та іншими суб'єктами приватного права, що виникла в результаті вчинення правопорушення, що посягає, насамперед, на економічні інтереси держави, суб'єктів господарської діяльності та погіршує фінансово-інвестиційний клімат, і яка відповідно спрямована на поновлення порушених прав у цій сфері і притягнення винних осіб до конкретного види відповідальності в межах національного законодавства.

Так, наше дослідження буде присвячено визначенню передумов створення окремого державного органу зі спеціальним статусом і специфічними завданнями як перспективного етапу у напрямі протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економічної системи України, а також дослідженню правових засад функціонування Бюро економічної безпеки України у сфері досягнення і забезпечення економічної безпеки в Україні, що є запорукою розвитку стабільної правової і демократичної держави.

Ключові слова: економічна безпека, бюро економічної безпеки, правоохоронні органи, контроль у сфері економічних правовідносин, запобігання економічним правопорушенням.

Постановка проблеми. Виокремлення наукового підходу у вирішенні питань, пов'язаних з економічною безпекою, зокрема у протидії правопорушенням, що посягають на порядок функціонування економіки в нашій державі, є дуже важливим кроком для розробки стратегічних напрямків у забезпеченні належного рівня фінансової стабільності на загальнодержавному рівні і у недопущенні деструктивних тенденцій в економічному розвитку нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) є досить новим державним утворенням в системі правоохоронних органів з забезпечення економічної безпеки держави, то ми, на жаль, не можемо зробити акцент на ґрунтовні наукові праці у дослідженні поставленого питання, хоча при цьому дослідники, зокрема Д. Пчолкін, О. М. Резнік, С. С. Чернявський, О. П. Кириленко, І. В. Басанцова, Є. В. Калюга, М. П. Мельник, Л. А. Савченко, Л. І. Вороніна, В. В. Лисенко та багато інших неодноразово досліджували проблемні питання у сфері здійснення фінансового контролю і забезпечення економічної безпеки в державі, акцентуючи увагу на проблемних питаннях створення та функціонування правоохоронних органів у сфері дотримання національних інтересів у сфері публічних фінансів.

Постановка завдання. Метою нашого наукового дослідження є аналіз ефективності створення і функціонування Бюро економічної безпеки України через розкриття специфічних засобів діяльності цього органу у сфері, зокрема, протидії та

попередження кримінальних правопорушень в економічній сфері.

Виклад основного матеріалу
Економічна безпека в правовій доктрині розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи держави, що означає її спроможність підтримувати нормальні умови життя населення, стійке освоєння національних ресурсів та послідовну реалізацію суспільних інтересів. Для економічної безпеки характерне виявлення та недопущення перешкод нормального економічному розвитку держави як всередині, так і зовні, і відповідно спрямованість на недопущення деструктивних тенденцій в цій області. Отже, можемо зробити висновок, що економічна безпека є невід'ємною категорією національної безпеки України, що кореспондується з положеннями статті 17 Конституції України, де закріплено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, які покладаються на правоохоронні органи[1].

Відповідно до п. 6 Стратегії національної безпеки України, реалізація пріоритетів національної безпеки забезпечується завдяки сталому розвитку національної економіки та її інтеграції в європейський економічний простір [2]. Отже, організація та управління правоохоронними відносинами у сфері економічної безпеки забезпечується ефективною роботою інституцій правопорядку.

Повертаючись до основ філософії захисту економіки, необхідно відмітити, що забезпечення ефективної протидії загрозам є комплексом правових норм, заходів та рішень, що

у своїй сукупності здатні ліквідувати небезпеки, мінімізувати ризики та створити сприятливий інвестиційний клімат, що і є метою регуляторного впливу. При цьому, очевидно, що для досягнення таких завдань не панацеєю є питання компетенції виключно одного органу. О. М. Рєзнік у своїх дослідженнях стверджує, що до правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, слід віднести органи Національної поліції України, Служби безпеки України, прокуратури, Національне антикорупційне бюро України тощо [3]. Річ в тім, що заполітизований та надмірний інтерес до розслідування економічних кримінальних правопорушень, який історично склався в Україні, породив дублювання функцій, бюрократичні конфлікти між правоохоронними органами та постійне «перетягування канатів» у намаганні здійснити контроль або тиск на бізнесструктури. Так, створення БЕБ є своєрідною спробою породити єдність у досягненні завдань державної політики, а також забезпечити прозорість та громадський контроль правоохоронної діяльності у сфері економічних відносин.

Із здобуттям незалежності Україна почала побудову власної системи правоохоронних органів, яка зазнавала неодноразово реформування. Правопорушення у економічній сфері були і залишаються значним масивом у порівнянні з іншими, не такими чисельними групами правопорушень. В якийсь момент виникла необхідність їх запобігання та розслідування на більш високому рівні, ніж це існувало раніше. Повноваження щодо такої діяльності були «розкидані» між різними органами

державної влади, деколи вони дублювались і ефективності досягнути було важко[4].

Як вдало зазначає Н. Пузирна, історія створення єдиного правоохоронного органу України у сфері економічної безпеки має досить непростий шлях. Цікавим видається той факт, що різні державні інституції не могли дійти згоди навіть у назві такого органу. Так, до новоствореного органу пропонувалися такі назви: Служба фінансових розслідувань України, Фінансова поліція, Служба фінансових розслідувань, Національне бюро фінансової безпеки, Бюро фінансових розслідувань, Бюро економічної безпеки України [5]. Крім непорозумінь у назві, звісно, були суперечки і щодо того, які повноваження повинен мати цей орган, чи варто запозичувати якусь зарубіжну модель або ж просто передати всі повноваження так званій «Економічній міліції».

Ще з 2013 року були спроби прийняти Закон України, який би створив орган, покликаний забезпечити високий рівень економічної безпеки України. Однак спроби до 2021 року успіхами не увінчались. Багато критики було і про можливість створення Бюро економічної безпеки України, однак саме ця модель органу в результаті і була підтримана народними обранцями.

Верховною Радою України 22 березня 2021 року ухвалено Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», відповідно до якого в Україні було створено Бюро економічної безпеки України – центральний орган виконавчої влади, на який покладені завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [6].

Створення цього органу ознаменувало новий етап у розвитку державного будівництва в Україні, адже він кардинально відрізняється від своїх попередників, оскільки створення такого органу насамперед пов'язане з оптимізацією організаційно-функціональної структури правоохоронних органів, що здійснюють протидію правопорушенням у сфері економіки, усунення дублювання функцій державних органів через створення єдиного правоохоронного органу, завданням якого буде виявлення, розслідування та розкриття економічних правопорушень, а також запобігання та попередження їх вчиненню в майбутньому.

Важливою передумовою створення Бюро економічної безпеки стало також підписання в 2016 році між урядом України та МВФ Меморандуму про економічну та фінансову політику, у якому йшлося про необхідність ухвалення нормативного акту, який би передбачав створення нової цивільної служби, відповідальної за розслідування фінансових злочинів проти держави, уникаючи при цьому дублювання функцій для здійснення розслідування економічних, фінансових та податкових шахрайств, які підпадають під підслідність Національної поліції, СБУ та Податкової поліції, але за винятком тих злочинів, які підпадають під юрисдикцію Національного антикорупційного бюро України [7]. Отже, можемо стверджувати, що особливістю створення та діяльності БЕБУ є не тільки здійснення останнім досудового розслідування кримінальних проваджень виключної підслідності, а й запровадження нової моделі кримінальної розвідки у поєднанні з кримінальним аналізом і аналітикою [8].

Загалом, цей орган є дійсно винятковим, враховуючи те, що він фактично перебрав на себе повноваження своїх попередників, частину повноважень Національної поліції України, а також те, що він застосовує у своїй роботі новітні методи та інструменти, які раніше ніколи не використовувалися.

Впровадження нових підходів, на які доцільно звернути увагу, є позитивним і дуже перспективним у діяльності БЕБ України, зокрема: використання ризик-орієнтованого підходу до початку і порядку проведення кримінального провадження для зважування процесуальних рішень і проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій; впровадження ефективних механізмів взаємодії правоохоронних органів, де кожен з них виконує свої функції при координації уповноваженої особи; зміна підходів та надання нового контенту для кримінальної розвідки, поєднання її з кримінальним аналізом та розвідувальним аналізом; визначення стану аналізу та аналітичного продукту як результату аналітичної діяльності, а також методів кримінального аналізу та аналізу ризиків і загроз; визначення пріоритетності фінансових розслідувань як засобу розшуку та повернення активів та доходів, одержаних злочинним шляхом; впровадження нових інформаційно-аналітичних підходів до боротьби та протидії правопорушенням, які вчиняються [9].

Водночас, вітчизняна модель передбачає діяльність БЕБ без можливостей застосування сили та військових підрозділів, оскільки його діяльність більш пов'язана із аналі-

тичними процесами, аніж класичною правоохоронною діяльністю. На нашу думку, створення Бюро економічної безпеки України є новим кроком у становленні системи правоохоронних органів, оскільки цей орган виконує не лише стандартні функції з розслідування тих чи інших правопорушень, а й діє комплексно задля того, щоб в загальному покращити економічну ситуацію в державі, що неабияк потрібно на сьогодні. у сфері економіки тощо [10].

Безперечно, у цій діяльності вбачається якісно новий підхід до розслідування правопорушень, їх запобігання, аналізу ситуації у економічній сфері. Особливістю БЕБ є те, що це орган аналітичного характеру, який виконує правоохоронну функцію. Окрім здійснення традиційних досудових розслідувань, не здійснюючи силового тиску на бізнес, його працівники проводять кримінальний аналіз, а також надають рекомендації детективу під час ведення ним слідства. Аналітика, в свою чергу, дає змогу працювати на випередження та запобігати фінансовим злочинам в економіці, а не реагувати на них після появи проблеми. Отже, такі повноваження передбачають насамперед роботу зі структурованими і неструктурованими даними, що потребує насамперед високої логіко-мисленевої діяльності для виявлення реальних ризиків для економіки, тобто чітко вказують на існування потенційних деструктивних чинників. Вважаємо, що такий підхід дуже позитивно вплине на тенденцію застосування лише превентивних заходів для істотного зменшення кількості фактів кримінальних правопорушень[11].

Інструмент оцінювання ризиків і потенційних загроз економічній безпеці держави і відповідно напрацювання практичних способів їх мінімізації як засіб діяльності БЕБ є як раз належним та оперативним методом реагування на так звану «інтелектуалізацію» злочинності, що пов'язана зі стрімким зростанням кримінальних правопорушень з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що свідчить про доцільність запуску такого концептуального органу з відповідною компетенцією. Такий засіб відображений і в специфіці організації і проведення оперативно-розшукових заходів, як у важливому аспекті діяльності БЕБ. Відповідно до статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи детективів і оперативно-розшукові підрозділи є структурними підрозділами установи, уповноваженими здійснювати діяльність з однойменною назвою. Законодавець також наділяє їх оперативно-розшуковими повноваженнями, порівнянними з іншими правоохоронними органами, за деякими винятками, які, безумовно, притаманні цьому предмету. З іншого «Про оперативно-розшукову діяльність» надається виключно слідчим підрозділам, оперативно-технічним підрозділам БЕБ в межах їх компетенції [12]. Тому доречно відзначити наявність певних особливостей оперативної-розшукової роботи цього новоствореного органу.

Також Бюро наділене повноваженнями співпраці з міжнародними організаціями задля запобігання міжнародним економічним злочинам, зокрема контрабанді, кіберзлочинності, а також відмиванні коштів

шляхом проведення тренінгів та розробки практичних рекомендацій, як для удосконалення внутрішньої нормативної бази та і для обрання напрямків міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії економічним кримінальним правопорушенням.

Вказані заходи, на нашу думку, пов'язані з тим, що у кримінально-правовій доктрині як правило, вважають, що злочини у сфері економіки не потребують фіксованої конкретизації та чіткої прив'язки до розділів Кримінального кодексу України, адже мають динамічний характер і можуть набувати або втрачати ступінь небезпеки у відповідності до суспільної обстановки. Підвідомчість справ, у яких посадові особи БЕБ мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, носять більш забезпечувальний характер, адже передбачають накладання санкцій у частині незаконного використання найменування та ознак належності до БЕБ та невиконання законних вимог посадових осіб [13].

Для досягнення стратегічного ефекту правової охорони економіки необхідно розуміти і сам предмет захисту. Як короткостроковий, так і в довгостроковій перспективі робота БЕБ має передбачати широке використання аналітичних процесів та аналітичної діяльності для виявлення ризиків та загроз без втручання в операційні бізнес-процеси. Простій та збитки підприємництва в результаті невинуватених процесуальних дій – недосплачені податки та обов'язкові платежі до бюджету. На відміну від інших правоохоронних органів, БЕБ має повноваження щодо проведення кримінального аналізу, а

саме інформаційно-аналітичної діяльності, спрямованої на встановлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання та інтерпретацію, прогнозування розвитку досліджуваних подій з метою їх використання для виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави [14].

Згідно зі ст. 22 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», результатом роботи інформаційно-аналітичних підрозділів Бюро економічної безпеки України є аналітичні продукти, як результати аналітичних досліджень, складені у письмовій формі, з використанням інформації, що міститься в інформаційних системах БЕБ та інших джерелах, у тому числі інформації, що міститься в заявах або повідомленнях про вчинення кримінального правопорушення [15].

На наш погляд, принципово важливим для досягнення ефекту урегулювання правоохоронної діяльності для захисту економіки є не тільки правильність ідентифікації економічних правопорушень, а й чітке дотримання положень процесуального закону щодо розмежування повноважень між БЕБ та іншими правоохоронними органами. На практиці, це залишається формальним, оскільки чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не забороняє прокурору визначити підслідність економічного злочину за правоохоронним органом, який виявив його ознаки в ході розслідування суміжного правопорушення.

Отже, можемо зробити висновок, що утворення БЕБ являє собою

об'єктивно обумовлений і вірний напрямок удосконалення державної правоохоронної політики щодо забезпечення економічної безпеки України, що яскраво виражено в існуванні суспільного запиту на існування такої установи з особливими

завданнями та повноваженнями у контексті складних викликів сучасності та осяжного майбутнього зокрема у забезпеченні національної економічної стабільності держави і добробуту кожного її окремого члена.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.08.2025).
2. Овчаренко А. О., Мишанич А. В. Роль бюро економічної безпеки України в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 67–71. DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-2.12>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України; Стратегія від 11.08.2021 № 347/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 21.08.2025).
4. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016, № 6 (3). с. 39–42.
5. Тарасенко О. С., Старенький О. С. Бюро економічної безпеки України :нові погляди на забезпечення національної економічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2021. С. 357–362 <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.1-2/65-78>
6. Пузирна Н. С. Правові аспекти створення та діяльності Бюро економічної безпеки України. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 21. С. 80–83. DOI: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.210>
7. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 року № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 22.08.2025).
8. Лист про наміри та Меморандум про економічну і фінансову політику 2 березня 2017 *Єдиний веб-портал Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/LOI%20and%20MEFP%20-%202016_ukr.pdf (дата звернення: 22.08.2025).
9. Піхоцька М. Р. Бюро економічної безпеки як новітній суб'єкт державного фінансового контролю. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2021. Вип. 7. с. 117–125. DOI 10.33244/2617-5932.7.2021.117-125
10. Терехов В. Ю. Правоохоронні відносини у сфері економічної безпеки (в контексті роботи Бюро економічної безпеки України). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право*. Том 33 (72) № 3 2022 с.29–33. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.3/05>
11. Козар Ю. Ю., Попенко Я. В. Бюро економічної безпеки: завдання та проблеми утворення. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика* № 2(2) 2021. С. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2021-2-2-87-93>

12. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 № 1068. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 23.08.2025).
13. Про оперативно-розшукову діяльність : *Закон України* від 18.02.1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 23.08.2025).
14. Теслюк Софія, Демчук Ірина, Звірко Анастасія Ефективність діяльності Бюро економічної безпеки України в умовах воєнного стану. *Věda a perspektivy* № 4(11) 2022 с. 33-42. URL : DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)-33-42](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11)-33-42)
15. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.
16. Пчолкін В. Д. Проблеми визначення поняття та класифікації злочинів у сфері економіки. *Право і безпека*. 2005. вип. № 4. с. 104–107.
17. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.07. Суми: СумДУ, 2019. 509 с.
18. Рубель А. М. Правовий статус та роль Бюро економічної безпеки України у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квіт. 2021 р.) . МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2021. 174 с. С. 13–16.
19. Стеблянюк А. В., Лісов Д. А. Бюро економічної безпеки як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. *Нове українське право*. 2021. Вип. № 6. С.187–191. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.6.28>

Liberov Yurii, Postgraduate student of the Department of State and Legal Disciplines, International Humanitarian University
ORCID: 0009-0009-4150-3476

Legal Status of the Bureau of Economic Security in the System of Law Enforcement Agencies of Ukraine

In the context of the European integration processes in Ukraine, the basic principles of functioning of the law enforcement system require considerable attention in order to ensure the prosperity of the State, to maintain the welfare of society, etc., which can be achieved, in particular, by ensuring transparency and proper control in the area of economic relations, in particular, against any illegal practices and criminal threats.

In the doctrine of administrative law, economic relations are generally considered to be trade, monetary, financial and other types of legal relations that arise and exist between economic entities of public and private law regarding the production, distribution, exchange and consumption of goods, services and ideas. Thus, we believe that one of the main tasks of law enforcement agencies is to ensure that they are properly protected from external and internal threats in

order to effectively use the material and financial potential of each of the participants in such legal relations.

Therefore, if we talk specifically about the law enforcement system in the area of economic security, we can state that it is a certain type of legal interaction between public administration entities with law enforcement powers and other private law entities which arose as a result of an offense which encroaches primarily on the economic interests of the State, business entities and worsens the financial and investment climate, and which is accordingly aimed at restoring violated rights in this area and bringing to justice those responsible.

Thus, our study will focus on determining the prerequisites for establishing a separate state body with a special status and specific tasks as a promising stage in the direction of countering offenses encroaching on the functioning of the economic system of Ukraine, and also on studying the legal framework for the functioning of the Bureau of Economic Security of Ukraine in the area of achieving and ensuring economic security in Ukraine, which is a prerequisite for the development of a stable legal and democratic state.

Keywords: *economic security, Bureau of Economic Security, law enforcement agencies, control in the field of economic relations, prevention of economic offenses.*